

Щур гірський, або повх (*Arvicola scherman*) на Самбірщині (Українські Beskyds)

Володимир Терлецький

Аматорське коло с. Лібухова (с. Лібухова, Львівська область)
e-mail: volodymyr.mt@gmail.com; orcid: 0000-0003-1848-1693

TERLETSKY, V. The mountain water vole (*Arvicola scherman*) in Sambir Raion (Ukrainian Beskyds). — The mountain water vole was found in Sambir Raion of Lviv Oblast on 7 September 2021. The species was found in a potato field nearby to a coniferous forest, in a mountainous area, near the village of Libukhova, at an altitude of about 580 m above sea level. The animal was measured and photographed; the article provides photographic materials. Morphometric features are of the specimen are as follows: L = 120+, Ca = 65, Pl = 26 mm. In the region this animal has a vernacular name ‘povkh’ and is well known to locals and it is considered a pest.

Вступ

Щур гірський — унікальний вид ссавців, який обмежено поширений в Україні тільки в Карпатах і частково на прилеглих до Карпат частинах Розточчя й Поділля (Татаринов 1956; Полушина & Кушнірук 1962; Загороднюк & Затушевський 2012). Особливістю цього виду є приуроченість до лучних місцезнаходжень по берегах гірських потоків і міжгірних річок, де він веде по суті «кротовий» (фоссорійний) спосіб життя, і не пов’язаний прямо з водотоками. Цим він відрізняється від рівнинного виду — щура водяного (*Arvicola amphibius*), який формує виразну амфібійну життєву форму. Останній мешкає і в підгірних місцезнаходженнях, зокрема й у верхів’ях Дніста (Татаринов & Опалатенко 1955).

Район досліджень автора належить до найменш дослідженої теріологами частини Українських Карпат, і відомості про цих гризунів звідси в літературі відсутні. Тому метою дослідження став пошук цього виду в районі віддалених гірських поселень у Самбірському районі Львівської області.

Опис знахідок

Місцезнаходження. Щура гірського (*Arvicola scherman*) відмічено автором 07.09.2021 в селі Лібухова Самбірського району Львівської обл. Донедавна цю місцевість відносили до Старосамбірського адміністративного району. Координати знахідки — 49.451343, 22.814355. Загиблу особину цього виду виявив під час обробки городу власник ділянки Руслан Топтей.

Тварина загинула під колесами трактора, яким обробляли город. Повха виявлено на картопляному полі, що розташоване в гірській місцевості, біля хвойного лісу. Площа городу розміром 40 ар. Ділянка віддалена від села в гори на 1 км, розташована на пологому схилі та оточена природним сосновим лісом, заростями кущів і ланом, зарослим високою травою. Потіку поруч немає, найближчий струмок з луговиною — за 200 м вниз по схилу.

Нариті купи повхом бувають переважно на сільськогосподарських городах, а також на вологих частинах полів та у садах. Наритих земляних куп на цьому полі автором не помічено, оскільки город перед копанням картоплі був зарослий високими травами, а надалі ґрунт був оброблений трактором.

Рис. 1. Дорослий повх, виявлений на картопляному городі в околицях с. Лібухова (вид збоку, зверху і знизу) та маля повха (довжина тіла бл. 40–45 мм), виявлене на тому ж полі.

Морфологічні особливості. Автором замітки тварина була виміряна (загальні проміри) і сфотографована (рис. 1). Довжина лапки (з кігтями) становила 28 мм (тобто без кігтів близько 26 мм). Загальні розміри на фоні лінійки можна побачити на фото (на жаль, тіло не розправлене, тому оцінка довжини тіла, напевно, занижена), вони становлять близько $L = 120$ мм, $Ca = 65$ мм. Ступня задньої лапи не опушена. Ніс темний.

Через два дні (09.09.2021) на тій самій ділянці відмічена ще одна особина цього виду, а також дві молоді особини, ще сліпі. Ці особини були живими. Їх картопляний комбайн викинув із ґрунту на поверхню. Доросла особина з великою швидкістю намагалася якомога швидше заритися в землю. Молоді особини хаотично повзали, оскільки були ще сліпими. Довжина молодих візуально близько 40–45 мм. Такі розміри за відсутності опушення, на нашу думку, могли мати тільки малюки великорозмірного виду, і їх нами віднесено до повха, тобто того самого виду, що й дорослих.

Останній факт є важливим, оскільки дотепер в описах виду з України не вказували на його осіннє розмноження, лише зазначали, що розмноження тривале, часто до кінця серпня, і що молодих особин виловлювали на початку жовтня (напр., [Татаринів 1956](#)). Проте окремі дослідники зазначали такий факт, зокрема для повхів з Національного парку «Сколівські Бескиди» ([Стецюла 2008](#)), і тепер нами отримано нове підтвердження цього.

Ідентифікацію виду підтверджено за світлинами загального вигляду, вимірами тіла й особливостями місцезнаходження кологою з Національного науково-природничого музею НАН України І. В. Загороднюком. Особину було ідентифіковано як щур гірський, *Arvicola scherman*.

Обговорення

У цій місцевості тварина має народну назву «повх» ([Терлецький 2020](#)). Повхів часто реєструють на вологих ділянках полів, присадибних ділянках, садах. Те, що тварина виявлена на картопляному полі, також є закономірністю — саме в таких місцях вид і варто очікувати, керуючись наявною в літературі інформацією ([Киселюк 1997](#); [Загороднюк & Затушевський 2012](#)). На цьому полі відмічено ще два види дрібних ссавців — *Microtus arvalis* і *Sorex araneus*.

Цей вид гризунів наносить значну (помітну) шкоду присадибним господарствам місцевого населення і завдає прямих збитків урожаю картоплі, запасаючи і пошкоджуючи її. Саме через це місцеве населення добре знайоме з цим видом, недолюблює його і старається винищувати. Ця знахідка дозволяє вважати присутність виду в дослідженій місцевості доведеною.

Описана знахідка повха, хоча по суті і є першою з цієї місцевості як факт наукових досліджень, насправді є однією з багатьох інших, які реєструються місцевими мешканцями, які, до речі, назву «повх» тут застосовують саме до *Arvicola scherman* і не до жодного іншого виду.

Інші схожі за розмірами види гризунів мають такі місцеві назви: пацюк мандрівний (*Rattus norvegicus*) має місцеву назву «щур»; усі малорозмірні види мишовидих, тобто всі роди полівок і мишей в широкому розумінні (*Microtus*, *Myodes*, *Apodemus*, *Sylvaemus*, *Mus*) — «миши».

Подяки

Автор висловлює подяку Р. Топтею за повідомлення про знахідку повха та І. Загороднюку за допомогу в ідентифікації виду та консультації при підготовці статті.

Література

- Загороднюк, І., А. Затушевський. 2012. Поширення видів-двійників щура (*Arvicola*) в зоні контакту їхніх ареалів на заході України. *Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку* (Матеріали наук. конф.). Спелом, Львів, 15–19.
- Киселюк, О. І. 1997. Еколого-морфологічні особливості двох видів нориць роду *Arvicola* (Rodentia, Arvicolidae) фауни східних Карпат. *Вісник зоології*, **31** (5–6): 86–89.
- Полушина, Н. А., В. О. Куширук. 1962. До систематичного положення і екології малого водяного щура *Arvicola terrestris scherman*. *Вісник Львівського державного університету. Серія біологічна*, **1**: 83–91.
- Стецула, Н. 2008. Нориця гірська в угрупованнях гризунів НПП «Сколівські Бескиди». В кн.: Загороднюк, І. (ред.). *Раритетна теріофауна та її охорона*. Луганськ, 276–278. (Серія: Праці Теріологічної школи; Вип. 9). <https://bit.ly/3AaVhjX>
- Татаринов, К. А., Л. К. Опалатенко. 1954. Екологія та господарське значення водяного щура у верхів'ях басейну Дністра. *Наукові записки Львівського наукового природознавчого музею АН УРСР*, **3**: 52–76. <https://bit.ly/3ivF9DP>
- Татаринов, К. А. 1956. *Звірі західних областей України (Матеріали до вивчення фауни Української РСР)*. Вид-во Академії наук Української РСР, Київ, 1–188. <https://bit.ly/3B8pn9l>
- Терлецький, В. 2020. Місцеві назви ссавців у селі Лібухова на Львівщині. *Novitates Theriologicae*, **11**: 29–32. [CrossRef](#)

Резюме

ТЕРЛЕЦЬКИЙ, В. Щур гірський, або повх (*Arvicola scherman*) на Самбірщині (Українські Бескиди). — У Самбірському районі Львівської області 07.09.2021 зареєстровано знахідку щура гірського. Вид виявлено на картопляному полі біля хвойного лісу, в гірській місцевості, в околицях с. Лібухова, на висоті близько 580 м н.р.м. Тварину було виміряно і сфотографовано; у статті надано фотографічні матеріали. Морфометричні ознаки: L = 120+, Ca = 65, Pl = 26 мм. У цій місцевості тварина має народну назву «повх», цей вид добре відомий місцевому населенню і вважається шкідником господарства.